

การพัฒนาการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรในป่าชายเลนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านสวี่ อ.สวี่ จ.ชุมพรวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและสภาพกายภาพทางชีวภาพของพืชและสัตว์ในป่าชายเลนด้านสวี่ 2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรพืชและสัตว์ในป่าชายเลน ด้านสวี่ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชายเลนด้านสวี่ 4) เพื่อจัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชายเลนด้านสวี่ 5) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชายเลนด้านสวี่

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนคือ ศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์โดยการวิเคราะห์สภาพพื้นที่สิ่งแวดล้อมวิทยา อนุกรมวิธาน นิเวศวิทยาและ ศึกษาภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ศึกษาผลกระทบและแนวทางการแก้ปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชายเลน และ จัดทำสื่อพร้อมทั้งฐานข้อมูลเพื่อเผยแพร่ความรู้

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาบริบทชุมชนด้านสวี่ เป็นตำบลหนึ่งในสิบเอ็ดตำบลของอำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร ด้านสวี่มีพื้นที่ทั้งหมด 39.5 ตารางกิโลเมตรหรือ 23,750 ไร่ ชุมชนบ้านโนไร่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาเพื่อทำวิจัย ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 ตำบลด้านสวี่ อำเภอสวี่ จังหวัดชุมพร เนื่องจากพื้นที่ของบ้านโนไร่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ติดกับชายฝั่งทะเล ทรัพยากรธรรมชาติที่เห็นได้ชัดเจน คือ ป่าชายเลน ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าชายเลน จะประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร ป่าชายเลนทั้งที่เป็นพืชและสัตว์ การประมงจับสัตว์น้ำในป่าชายเลน การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เช่น การทำนากุ้งและการทำฟาร์มเลี้ยงหอยแมลงภู่ การตัดไม้เพื่อใช้ประโยชน์ทางอ้อมหรือเมื่อจำเป็น เช่น ใช้ทำหลักหอย ทำเครื่องมือประมง ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนตระหนักถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลน จึงมีการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ในป่าชายเลนไว้ เพื่อให้เป็นแหล่งเพาะขยายพันธุ์ อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ โดยจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางธรรมชาติบ้านโนไร่ และเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อ่าวทุ่งคา-สวี่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

2. การศึกษาสัณฐานวิทยา อนุกรมวิธาน นิเวศวิทยาและ ศึกษากฎมีปัญญา

ท้องถิ่นด้านการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนพบพันธุ์พืชจำนวน 15 วงศ์ 32 ชนิดได้แก่วงศ์ Acanthaceae วงศ์ Apocynaceae วงศ์ Avicenniaceae วงศ์ Combrelaceae วงศ์ Meliaceae วงศ์ Euphorbiaceae วงศ์ Flagellariaceae วงศ์ Leguminosae วงศ์ Malvaceae วงศ์ Palmae วงศ์ Myrtaceae วงศ์ Pteridaceae วงศ์ Rhizophoraceae วงศ์ Sonneratiaceae และ วงศ์ Sterculiaceae ซึ่งเป็นพืชชายเลนที่พบได้ทั่วไปเหมือนกับ ป่าชายเลนแหล่งอื่น และสำรวจพบสัตว์ในบริเวณป่าชายเลนบ้านในไร่ ตำบลสวี อ.สวี จ.ชุมพร พบสัตว์ 3 ไฟลัม 28 ชนิด โดยสัตว์ที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่มีการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ไฟลัม Arthropoda ไฟลัม Chordata และไฟลัม Mollusca

3. การศึกษาผลกระทบและแนวทางการแก้ปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชายเลน โดยครั้งแรกในการวิเคราะห์ ถึงปัญหาที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรในป่าชายเลนและวางแผนการดำเนินงานร่วมกับทีมวิจัย ต่อมาได้จัดประชุมปฏิบัติการระดมความคิดเห็นของชุมชน ตำบลสวี ถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไขการใช้ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งลงความเห็นว่าเป็นปัญหาการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนตำบลสวีจะเกี่ยวข้องกับทรัพยากรสัตว์น้ำ มากกว่าทรัพยากรพืช โดยเฉพาะปัญหาการประมงปูม้า ซึ่งเป็นปัญหาเร่งด่วน และในการจัดประชุมปฏิบัติการระดมความคิดเห็นของผู้นำชุมชน เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อกำหนดกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนรอบอ่าวทุ่งคา-สวี ผู้ร่วมประชุมได้มีการเสนอแนวทางการจัดการทรัพยากร เพื่อการปฏิบัติจริงของชุมชน โดยกำหนดมาตรการต่างๆ ให้เป็นแนวทางเดียวกันได้เป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลที่ได้รับการยอมรับพร้อมที่จะปฏิบัติได้เลยของคนส่วนใหญ่ คือ การใช้ลอบปูม้าที่มีขนาดตาอวนพื้นที่ลอบขนาด 2.5 นิ้ว การใช้อวนปูม้าที่มีขนาดตาอวนตั้งแต่ 2.5 นิ้วขึ้นไป และการจัดตั้งธนาคารปูของหมู่บ้าน 2) ผลที่ได้รับการยอมรับแต่จะต้องถูกนำไปพูดคุย หรือลงมติในที่ประชุมให้เกิดผลในทางปฏิบัติภายหลัง ขอความร่วมมือจากผู้ผลิตเครื่องมือประมงในการปรับขนาดตาอวนของเครื่องมือประมงโดยเฉพาะลอบปูม้า ตลอดจนการตัดแปลงลอบที่มีอยู่แล้วให้มีรูปแบบตามข้อตกลงของที่ประชุม การออกกฎระเบียบ ข้อบังคับของชุมชนในเรื่อง ขนาดตาอวนของลอบปูม้า ขนาดตาอวนของเครื่องมือประมงอื่นๆ การทำการประมง รูปแบบอื่นที่ผิดกฎหมาย เพื่อให้เป็นมาตรการควบคุมคนในชุมชนนั้นๆ และยังสามารถกำหนดแนวทางการสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารปูของหมู่บ้านและค่าตอบแทนสำหรับผู้ดูแลการทำประมงของหมู่บ้านให้เป็นไปตามกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งจะได้นำเข้าเป็นวาระการประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในโอกาสต่อไป ผลจากการวิจัยได้นำไปจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เรื่อง พันธุ์ไม้และสัตว์ป่าชายเลนบ้านในไร่ ตำบลสวี อำเภอสวี จังหวัดชุมพร พร้อมทั้งจัดทำฐานข้อมูลเพื่อเผยแพร่ความรู้โดยการประชุมนักวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชนกำหนดรูปแบบเนื้อหาและการนำเสนอ

Development on utilization and conservation of mangrove forest by participation process of local communities at Dan Sawee, Amphoe Sawee, Chumporn Province Project is aimed at 1) studying local communities, physical condition of biology of plants and animal in the mangrove forest at Dan Sawee; 2) studying local knowledge on the utilization and conservation of plant and animal resources in the mangrove at Dan Sawee; 3) studying the impact on the use of natural resources of the mangrove forest at Dan Sawee and finding guidelines in solving existing problems; 4) preparing proper medias to convey the correct understanding on how to use the natural resources of the mangrove forest at Dan Sawee properly; 5) establishing database on biodiversity of the mangrove forest at Dan Sawee

The research was carried out in 4 stages which are study of local communities, study on biodiversity of plants and animals by analysis of morphology, classification, ecology, study of local knowledge in utilizing and conserving mangrove forest resource, and preparing media and database for public.

The result can be summarized as follows:

1. Dan Sawee is one of the eleven Tambon of Amphoe Sawee, Chumporn Province with total area of 39.5 sq.km or 23,750 rais. The targeted community of this research is Ban Nai Rai located at Moo 6, Tambon Sawee, Amphoe Sawee, Chumporn Province. Since part of this Tambon is on the coast, it is obvious that its most important natural resource is the mangrove forest. Human living in any mangrove area tend to have professions that involve the use of mangrove resources both in the forms of plant and animal such as fisheries, culturing of shrimp and mussel, and lumbering for both indirect uses and direct uses in making fishing gears and culturing of mussel. Once the population in the local community was convinced of the importance in utilizing and conserving mangrove resources properly, they established a group at Ban Nai Rai responsible for conservation and rejuvenation of natural resources. This group carried

out the conservation of plants in the mangrove forest for the purpose of helping to make the forest a breeding ground for marine animals and their shelter. This group is also part of the network on conservation and rejuvenation of marine and coastal resources of Tunfka-Sawee Bay which is responsible for conservation and rejuvenation of local natural resources.

2. On the study of morphology, classification, ecology and local knowledge on utilization and conservation of mangrove resource 15 Families and 32 Genus of plants were found. They are those in the family of *Acanthaceae*, *Apocynaceae*, *Avicenniaceae*, *Combrelaceae*, *Meliaceae*, *Euphorbiaceae*, *Flagellariaceae*, *Leguminosae*, *Malvaceae*, *Palmae*, *Myrtaceae*, *Pteridaceae*, *Rhizophoraceae*, *Sonneratiaceae*, and *Sterculiaceae*. These plants are also commonly found in other mangrove forests of Thailand. While on the survey of animals 3 Phylum and 28 Genus were found. Those economically important are from phylum *Arthropoda*, *Chordata* and *Mollusca*.

3. On the study of impact on the use of natural resources of the mangrove forest at and finding guidelines in solving existing problems, the problems had firstly been identified by analysis and planning was performed jointly with the research team. This was followed by workshops and brainstorming sessions with people in the local communities at Dan Sawee in order to find causes of the existing problems concerning mangrove resource and guidelines in solving them. It was unanimously agreed that problems concerning the use of mangrove resource by local community at Dan Sawee was mainly on marine animal resource rather than plant resource, with the most urgent problem on swimming crab fishery. During the workshop and brainstorming sessions of leaders from marine and coastal resource conservation network to set up regulations on using mangrove resource around Tunfka-Sawee Bay, general measures which would apply to every communities in the area were agreed upon. However, there were two types of measures. The first was the one that everybody agreed upon and ready to put into action immediately which were the use of crab trap

having net with eye size of 2.5 inch at the bottom, the use of fishing net with eye size not smaller than 2.5 inch and larger, and establishment of swimming crab bank in the village. The second type is the measures that were agreed upon in the meeting but had to put for further discussion later on which were asking for cooperation from fishing-gear producer, particularly the producer of crab trap, to produce only products that fit the first type of measure, modification of the existing crab trap to fit the new regulation, issuing rules and regulations on the eye size of net on crab trap and other fishing gears, illegal fishing methods, guidelines in establishing swimming crab bank and monetary compensation for the enforcer of these regulations. The second type of measures will have to be approved by local administrative body before putting into effect.

The result of this research was published in the form of brochures and database to be used in spreading this knowledge during the meeting of researchers. However, local guru and community leader were the ones who set up the format and method of presentation.